

УДК 595.76

МАЛОЧИСЕЛЬНІ РОДИНИ ТВЕРДОКРИЛИХ (INSECTA, COLEOPTERA) У ФАУНИ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

О. Ю. Мателешко

Малочисельні родини твердокрилих (Insecta, Coleoptera) у фауні Українських Карпат. — О. Ю. Мателешко. — В статті подано аналіз малочисельних родин твердокрилих комах, які в умовах Українських Карпат нараховують 1-3 види (*Microsporidae*, *Rhysodidae*, *Noteridae*, *Sphaeritidae*, *Eucinetidae*, *Dascillidae*, *Limnichidae*, *Psephenidae*, *Cerophytidae*, *Drilidae*, *Omalisidae*, *Lampyridae*, *Derodontidae*, *Nosodendridae*, *Lymexylidae*, *Phloeostichidae*, *Byturidae*, *Biphyllidae*, *Tetratomidae*, *Rhipiphoridae*, *Prostomidae*, *Boridae*, *Pythidae*, *Orsodacnidae*). Розглянуто поширення і екологію окремих видів. Шість серед 37-ми видів вказані вперше для Закарпаття, а *Eucinetus hopffgarteni* Reitt. і *Cerophytum elateroides* Latr. є новими для фауни України.

Ключові слова: Твердокрилі, малі родини, фауна, екологія, Карпати, Україна.

Адреса: Кафедра ентомології, Ужгородський національний університет, вул. Волошина, 32, Ужгород, 88000, Україна, Електронна пошта: kafentom@univ.uzhgorod.ua.

The small-numbered Coleopterans (Insecta) families in the Ukrainian Carpathians fauna. — A. Mateleshko. — The results of the small-numbered Coleoptera families (*Microsporidae*, *Rhysodidae*, *Noteridae*, *Sphaeritidae*, *Eucinetidae*, *Dascillidae*, *Limnichidae*, *Psephenidae*, *Cerophytidae*, *Drilidae*, *Omalisidae*, *Lampyridae*, *Derodontidae*, *Nosodendridae*, *Lymexylidae*, *Phloeostichidae*, *Byturidae*, *Biphyllidae*, *Tetratomidae*, *Rhipiphoridae*, *Prostomidae*, *Boridae*, *Pythidae*, *Orsodacnidae*) analysis of the Ukrainian Carpathians are presented. The wide-spreading and ecology of species are discussed. 6 among 37 species are first recorded for Transcarpathia, while *Eucinetus hopffgarteni* Reitt. and *Cerophytum elateroides* Latr. are new for Ukraine.

Key words: Coleoptera, small families, fauna, ecology, Carpathians, Ukraine.

Address: Department of Entomology, Uzhgorod National University, 32 A. Voloshyn St., Uzhgorod, 88000 – Ukraine, E-mail: kafentom@univ.uzhgorod.ua.

Вступ

Фауністичні дослідження є актуальним питанням сучасної ентомології, основою багатьох теоретичних і прикладних наук. Не зважаючи на надзвичайне видове багатство (понад 1/4 від всіх відомих тварин), твердокрилі загалом вважаються одним із найкраще досліджених рядів комах. Разом із тим, стан вивченості різних родин на різних територіях є дуже нерівномірним. Особливо це стосується тих родин, які представлені малою кількістю видів.

Вивчення твердокрилих Українських Карпат розпочалися у другій половині XIX-го століття з виходом праць ряду дослідників [5, 7-9, 12]. Найповніші, хоча і дещо застарілі відомості по фауні і екології твердокрилих Закарпаття містить праця Яна Роубала “Katalog Coleopter (brouků) Slovenska a Podkarpatska” [13-15]. Окремі дані щодо представників малих родин містяться у загальних оглядах твердокрилих, які стосуються Українських Карпат [1, 2, 5-9]. Хоча деякі малі родини твердокрилих Українських Карпат вивчені задовільно, але по більшості із них сучасні відомості неповні або відсутні.

Матеріал і методика

Матеріалом для даної роботи послужили результати власних досліджень автора в Українських Карпатах протягом 1980-2007 рр., а також опрацювання наявних літературних джерел. Дослідження проводились за загальноприйнятими ентомологічними методиками [4]. Матеріал зібраний автором і знаходиться в його робочій колекції. Класифікацію жуків подано за Дж. Лоуренсом і А. Ньютоном [10]. В роботі використані такі скорочення: м. – місто; смт – селище міського типу; с. – село; ок. – околиця; р. – ріка; г. – гора; ур. – урочище; хр. – хребет; оз. – озеро.

Результати і обговорення

Колеоптерофауна Українських Карпат нараховує, за приблизними підрахунками понад 5000 видів. Число відомих для цієї території родин жуків становить близько 100. Серед них понад чверті родин представлені одним – трьома видами (табл. 1). Такі родини ми вважаємо малочисельними в умовах Українських Карпат.

Таблиця 1. Кількісний розподіл родин твердокрилих Українських Карпат за видовим багатством

Кількість видів у родині	Кількість родин
понад 1000	1
201-500	3
101-200	4
51-100	12
21-50	15
11-20	16
4-10	19
1-3	24

Систематика твердокрилих останнім часом зазнала певних змін. Так, ряд малих родин виокремлені зі складу більших родин: *Noteridae* (*Dytiscidae*), *Omalisidae* (*Lycidae*), *Biphyllidae* (*Erotylidae*), *Tetratomidae* (*Melandryidae*), *Orsodacnidae* (*Chrysomelidae*). З іншого боку, окремі малочисельні родини включені як підродина до складу більших родин: *Georissidae*, *Spercheidae* (*Hydrophylidae*), *Leptinidae* (*Leiodidae*), *Thorictidae* (*Dermestidae*), *Lagriidae* (*Tenebrionidae*), *Platypodidae* (*Curculionidae*) [10], і тому не розглядаються нами у даній роботі. Нижче подано характеристику видів жуків, які в умовах Українських Карпат належать до малочисельних родин.

ПІДРЯД МУХОПНАГА

Родина ***Microsporidae* Crotch, 1873**

***Microsporus obsidianus* Kolenati, 1846**

Поширений у Європі і на Кавказі. Наведений для Київської губернії [5]. В умовах Українських Карпат зустрічається у середній течії річок (наприклад, р. Уж від смт Великий Березний до м. Ужгород).

Живе на берегах річок у піску, під детритом, мохом. Активний від березня до листопада, але найчастіше трапляється після весняних повеней у дрібних наносах річок. Жуки попадаються не часто через малі розміри (0,7 мм) і схожість на кліщів. Вид не наводився попередніми дослідниками для Закарпаття.

ПІДРЯД АДЕФНАГА

Родина ***Rhysodidae* Laporte, 1840**

***Rhysodes sulcatus* (Fabricius, 1787)**

Поширений у Середній і Південній Європі, на Кавказі і в Західному Сибіру. У Швеції, Німеччині і Англії вид, очевидно вимер у зв'язку з винищенням старих лісів [2]. В Україні відомий із Закарпаття, Полісся, Харківської області і Криму [2]. В Українських Карпатах наведений для с. Ужок, с. Анталовці, м. Ужгород, ур. Кузій [13]. У фондах Львівського державного природознавчого музею НАНУ зберігаються особини виду з м. Івано-Франківська, м. Сколе, а також прилеглих територій Польщі (м. Перемишль, м. Звезжинец). В останні роки знайдений нами в ряді пунк-

тів Ужгородського, Перечинського, Великоберезнянського, Тячівського р-нів [3].

Жуки зустрічаються протягом року, найчастіше наприкінці весни і на початку літа під корою лежачих стовбурів бука, дуба, ялиці; відмічений під корою сосни (ок. м. Ужгород, 21.11.2006). У посушливий період року жуки мігрують у глибокі шари гнилої деревини. Живуть поодинокі або групами до десяти особин. За даними О. Л. Крижановського [2], спостережень за польотом представників родини поки що немає, хоча *Rhysodes* і *Otoglymmius* мають добре розвинені крила. Ми спостерігали перельоти жуків на свіжій вирубці серед букового лісу (ок. с. Новоселиця Перечинського р-ну, 9.05.2003) в безвітряні передвечірні години. Окремі знахідки жуків у потоці, покосах і жовтій пастці також свідчать про здатність до розселення виду водою і перельотами [3].

***Otoglymmius germari* (Ganglbauer, 1892)**

Поширений в Південно-Східній Європі, на Кавказі і в Північному Ірані; вказівки для Франції, Австрії і Германії вимагають підтвердженнь [2]. Відомий в Угорщині, Польщі, Словаччині, Румунії, Молдові. В Україні вид дуже рідкісний, наведений для Криму [2] і Карпат, де був відмічений в 20-х роках минулого століття в ур. Кузій [13]. За нашими даними, досить розповсюджений у південно-західних передгір'ях Українських Карпат в межах Ужгородського р-ну (ок. с. Невицьке, 16.07.2001, 14.09.2003, 16.10.2004; ок. с. Кам'яниця, 12.11.1999, 22.08.2003).

Характерний мешканець старих лісів. Зустрічається під корою і в деревині гниючих дерев бука, зрідка дуба і граба. Заселяє здебільшого лежачі стовбури. Крім того, три особини виду знайдені під корою мертвої верби (ок. с. Оноківці Ужгородського р-ну, берег р. Уж, 23.06.2004).

Родина ***Noteridae* C.G. Thomson, 1860**

***Noterus crassicornis* (Müller, 1776)**

Поширений у Європі, Сибіру і на Кавказі. В Україні скрізь, крім гірських районів Карпат. Звичайний на Закарпатській низовині і у передгір'ях, по долинах гірських річок підіймається до нижнього лісового поясу (ок. с. Келечин Міжгірського р-ну, 29.08.2005).

Живе у різних стоячих і проточних водоймах, зарослих водною і болотною рослинністю. Знайдений у каналі, що витікає з мінерального джерела (ок. с. Келечин). Імаго з'являються після зимівлі іноді вже у другій декаді лютого і активні до кінця осені.

***Noterus clavicornis* (De Geer, 1774)**

Поширений у Європі (крім деяких північних районів), на Кавказі та у Західній Азії. В Україні звичайний скрізь, в Карпатах до висоти 1750 м (хр. Чорногора, оз. Несамовите, 19.08.1995).

Живе у тих самих водоймах, що і попередній вид. Крім того, виявлений у солоному озері (смт. Солотвина Тячівського р-ну, 4.06.1995), у

ямі на оліготрофному сфагновому болоті (хр. Великий Діл, ур. Багно, 30.06.2001), а в горах, - в евтрофних ділянках озер (оз. Несамовите; г. Близниця, 19.07.1996; г. Кам'яна Тячівського р-ну, 9.07.1994). Загалом, вид є більш екологічно пластичним, ніж *N. crassicornis*. У випадку пересихання водойми жуки закопуються на дні серед намулу і детриту. Імаго активні від початку березня до початку листопада.

ПІДРЯД POLYPHAGA

Родина **Sphaeritidae Shuckard, 1839**

Sphaerites glabratus (Fabricius, 1773)

Поширений у Середній і Північній Європі, Північній Америці [5]. Наведений для г. Стой (хр. Боржава), ур. Діана (хр. Свидовець), хр. Чорногора [8, 12, 14]. В умовах Українських Карпат зустрічається здебільшого у нижньому і верхньому лісових поясах (ок. с. Жорнава Великоберезнянського р-ну, 10.05.2003, 26.06.2004; с. Лумшори Перечинського р-ну, 18.06.1986; ок. с. Говерла Рахівського р-ну, 9.06.1999).

Жуки трапляються зрідка на сокові, що витікає з пораних дерев, на грибах, екскрементах [14]. Нами відмічений на гниючих грибах (*Pleurotus*, *Boletus*, *Polyporus*).

Родина **Eucinetidae Lacordaire, 1857**

Eucinetus haemorrhoidalis (Germar, 1818)

Поширений у Європі, на Кавказі та у Середній Азії. Наведений для Київської губернії [5]. В умовах регіону відмічений у південно-західних передгір'ях в межах Ужгородського і Перечинського рнів (ок. м. Ужгород, 5.03.1998; ок. с. Оноківці, 22.03.2004; с. Невицьке, 1.-15.06.2000, 21.05.2005, 4.12.2004; ок. с. Ворочеве, 23.05.1999).

Зустрічається зрідка у затінених місцях: лісовій підстилці, під мохом, корою дерев. У регіоні найчастіший у річкових наносах після весняних повеней. Перед заходом сонця жуки виповзають на трав'янисту рослинність. Імаго перезимовують.

Eucinetus hopffgarteni Reitter, 1885

Поширений в Італії, Угорщині [5], а також у Словаччині [14]. Знайдений у передгір'ях в межах Ужгородського р-ну (ок. с. Невицьке, 14.09.2003, 23.05.2004, 17.07.2004).

У Словаччині відмічений як рідкісний вид теплих формацій із *Quercus cerris* [14]. В умовах Закарпаття знайдений у трухлій деревині під корою мертвих буків. Вид не наводився раніше для України.

Родина **Dascillidae Guerin-Meneville, 1843**

Dascillus cervinus (Linnaeus, 1758)

Поширений у Європі, Сибіру і на Кавказі; наведений для Київської і Харківської губерній [5]. Відомий із багатьох пунктів здебільшого нижнього і верхнього лісових поясів Українських Карпат.

Зустрічається на вологих луках, болотах. Жуки трапляються наприкінці весни – на початку літа,

здебільшого на квітах (*Umbellifera*, *Salix*, *Spiraea*). Личинки живуть у текучих водоймах, живляться коренями рослин [14].

Родина **Limnichidae Curtis, 1830**

Pelochares versicolor (Waltl, 1838)

Поширений у Європі і на Кавказі. Наведений для Волинської і Київської губерній [5], Закарпаття (с. Королево Виноградівського р-ну [14]). Відмічений у середній течії р. Уж (с. Невицьке Ужгородського р-ну, 19.03.2004).

Живе на піщаних і замулистих берегах водойм під каменями, детритом, у річкових наносах, часто разом з видами з роду *Heterocerus* F. [14].

Limnichus pygmaeus (Sturm, 1807)

Поширений у Середній і Північній Європі. Наведений для Волинської і Київської губерній [5]. Трапляється зрідка у нижній течії річок (м. Мукачево, 19.05.2006).

Зустрічається у детриті і наносах на вологих піщаних берегах водойм, часто разом із попереднім видом.

Limnichus sericeus (Duftschmid, 1825)

Поширений у Європі. Наведений для Волинської і Київської губерній [5], Закарпаття (м. Ужгород, м. Рахів, урочища Діана і Кузій Рахівського р-ну [14]). В умовах Українських Карпат найчастіший вид родини, відомий із ряду пунктів у долинах гірських річок.

Зустрічається у тих самих біотопах, що і попередні види, найчастіше у наносах річок після повеней. Вказівка *Limnichus incanus* Kiesenwetter, 1851 для Закарпаття (с. Королево Виноградівського р-ну [14]) вимагає підтвержень новими знахідками. Вид відомий із Середньої і Південної Європи, Кавказу і Середньої Азії.

Родина **Psephenidae Lacordaire, 1854**

Eubria palustris Germar, 1818

Поширений у Європі і Сибіру. Наведений для Київської губернії [5], Закарпаття (с. Луги [9], м. Рахів, смт Ясіня, села Козьмешик, Богдан, Говерла Рахівського р-ну, м. Іршава [14]). В умовах Українських Карпат зустрічається від низовини до верхнього лісового поясу.

Живе у заболочених біотопах на водних і болотних рослинах (*Typha*, *Carex*), часто у вільхових лісах [14]. Жуки активні від весни до осені.

Родина **Cerophytidae Latreille, 1834**

Cerophytum elateroides (Latreille, 1804)

Поширений у Середній Європі. Відомий в Угорщині, Чехії [5], Словаччині [6]. Вказівки з України нам невідомі. Знайдений у південно-західних передгір'ях Українських Карпат в межах Ужгородський р-ну (с. Кам'яниця, 22.05.1994; ок. с. Оріховиця, 30.05.2004).

Зустрічається у квітні-червні у гниючій деревині і на стовбурах старих дерев бука, липи, вер-

би, тополі [14]. У регіоні відмічений у трухлій деревині і дуплах бука.

Родина Drilidae Blanchard, 1845

***Drilus concolor* Ahrens, 1812**

Поширений у Європі і на Кавказі. Наведений для Херсонської губернії [5]. Відмічений у південно-західних передгір'ях Українських Карпат (м. Ужгород, 19.05.2004; с. Оноківці Ужгородського р-ну, 1.06.2004), а також на Закарпатській низовині (м. Берегово, 4.06.2006).

Приурочений здебільшого до затінених трав'янистих місць старих парків, лісів. Личинки розвиваються протягом 2-3 років за рахунок наземних слимаків. Безкрилі личинкоподібні самиці трапляються лише зрідка [14]. Самці зустрічаються наприкінці весни – початку літа на траві і квітах.

Родина Omalidae Lacordaire, 1857

***Omalysus fontibellaquei* (Geoffroy, 1762)**

Поширений у Середній Європі. Наведений для Київської губернії [5], Закарпаття (долина р. Уж [7], с. Синевир [14]). В умовах Українських Карпат місцями частий, трапляється від низовини до верхнього лісового поясу.

Відає перевагу листяним лісам. Хижі личинки живуть у лісовій підстилці і мохові на освітлених місцях. Самки мають вкорочені крила, живуть в мушлях слимаків і дуже рідкісні [14]. Самці зустрічаються на лісових галявинах, просіках, біля лісових доріг. Активні від травня до липня.

Родина Lampyridae Latreille, 1817

***Lamprohiza splendidula* (Linnaeus, 1767)**

Поширений у Європі, на Кавказі, у Північному Китаї, завезений у США [5]. Наведений для Волинської, Подільської, Київської, Херсонської губерній [5]. В Українських Карпатах місцями частий, зустрічається від передгір'їв до верхнього лісового поясу.

Трапляється у вологих затінених місцях на узліссях, у парках, заростях чагарників, на берегах водойм. Активний у червні, а поодинокі і до кінця осені.

***Lampyris noctiluca* (Linnaeus, 1767)**

Поширений у Європі, Сибіру до Примор'я, на Кавказі, у Малій Азії, Китаї. Наведений для долини р. Уж [7], м. Ужгорода, хр. Черногора, ур. Кузій [14]. В умовах Українських Карпат зустрічається локально від передгір'їв до верхнього лісового поясу.

Трапляється у схожих біотопах, що і попередній вид, але не так часто.

***Phosphaenus hemipterus* (Geoffroy, 1762)**

Поширений у Європі. В умовах Українських Карпат досить частий від передгір'їв до верхнього лісового поясу.

Трапляється у затінених листяних і змішаних лісах, на лісових луках. Жуки тримаються серед

трави, моху, під каменями. Найчастіший у другій половині весни.

Родина Derodontidae LeConte, 1861

***Derodontus macularis* (Fuss, 1850)**

Поширений у східній частині Середньої Європи (Тіроль, Хорватія, Угорщина, Румунія, Галичина) [5]. В умовах Українських Карпат відмічений у поясі букових лісів у межах Вулканічного хребта (с. Кам'яниця Ужгородського р-ну, 11.01.2001; ок. с. Ворочеве Перечинського р-ну, 17.11.2002, 5.11.2003, 7.11.2004).

Жуки живуть на плодних тілах трутовика *Platycoderma resinotum* на старих лежачих стовбурах бука. Жуки активні здебільшого у листопаді.

Laricobius erichsoni Rosenhauer, 1846, відомий із Середньої і Південної Європи і наведений для Галичини [5], ймовірно, поширений в Українських Карпатах.

Родина Nosodendridae Erichson, 1846

***Nosodendron fasciculare* (Olivier, 1790)**

Поширений у Середній і Північній Європі. Наведений для Київської губернії [5], Закарпаття (м. Ужгород, ур. Кузій [14]), Харківської обл. [1]. Досить частий від передгір'їв до верхнього лісового поясу Українських Карпат (села Оноківці, Оріховиця, Кам'яниця Ужгородського р-ну, Ворочеве, Заричеве Перечинського р-ну, Княгиня, Ставне Великоберезнянського р-ну).

Імаго і личинки живуть глибоко між корою серед соку, що витікає із старих пораних дерев листяних порід. Наведений для Чехії і Словаччини як синантропний вид [6]. В умовах Українських Карпат трапляється здебільшого у травні-червні на *Quercus*, *Fagus*, *Populus*, *Salix*, *Ulmus*. Тримається скупченнями від кількох до кількох десятків особин.

Родина Lymexylidae Fleming, 1821

***Hylecoetus dermestoides* (Linnaeus, 1761)**

Поширений у Європі, Сибіру і на Кавказі. В Українських Карпатах зустрічається повсюдно у старших листяних і змішаних лісах.

Заселяє пні і стовбури хворих, а зрідка і здорових дерев листяних порід, здебільшого бука. Зрідка трапляється на хвойних породах. Личинка живиться амброзієвими грибами, що розвиваються у личинкових ходах [14]. Технічний шкідник.

***Lymexylon navale* (Linnaeus, 1758)**

Поширений у Європі, Малій Азії. Наведений для м. Ужгорода, Мукачева, ур. Довжина Рахівського р-ну [14]. В умовах Українських Карпат трапляється зрідка, здебільшого у передгір'ях.

Личинки розвиваються в деревині дуба, зрідка бука, клена. Заселяє переважно дерева з пошкодженою корою. Активний у травні-липні.

Родина Phloeostichidae Reitter, 1911

***Phloeostichus denticollis* Redtenbacher, 1842**

Поширений у Середній Європі. Наведений для Чорногори, ур. Кузій [14]. Зустрічається локально, здебільшого у гірських лісах Українських Карпат.

Живе під корою старих дерев явора, зрідка інших листяних порід; трапляється на сокові, що витікає з дерев [14]. Імаго перезимовує.

Родина **Byturidae Jacquelin du Val, 1858**

***Byturus ochraceus* (Scriba, 1790)**

Поширений у Палеарктичному регіоні. В умовах Українських Карпат звичайний від передгір'їв до верхнього лісового поясу.

Зустрічається здебільшого на жовтих квітах (наприклад, *Taraxacum*, *Ranunculus*). Личинки розвиваються на *Geum urbanum*. Імаго активні у квітні – липні.

***Byturus tomentosus* (De Geer, 1774)**

Поширений у Палеарктиці. В Українських Карпатах звичайний від передгір'їв до верхнього лісового поясу. Відмічений в альпійському поясі (г. Говерла, 7.06.1999).

Зустрічається на квітах розоцвітих, живиться пилком. Личинки розвиваються в ягодах малини, завдаючи серйозної шкоди. Імаго активні у травні – вересні

Родина **Biphyllidae Lecote, 1861**

***Diplocoelus fagi* Guérin-Ménéville, 1844**

Поширений у Європі, Північній Африці, на Кавказі. Наведений для Київської губернії [5], м. Ужгорода [14]. В Українських Карпатах досить частий від передгір'їв до нижнього лісового поясу.

Живе на грибах під корою бука, зрідка дуба. Трапляється на сокові, що витікає із пораних дерев [14]. Зимівля імаго відмічена у лісовій підстилці (ок. с. Кам'яниця, 21.12.2003).

Види *Biphyllus lunatus* (Fabricius, 1792) і *B. frater* Aubé, 1850, відомі зі Словаччини [6], ймовірно, будуть знайдені у регіоні.

Родина **Tetratomidae Billberg, 1820**

***Tetratoma ancora* Fabricius, 1790**

Поширений у Європі. Наведений для Закарпаття як не рідкісний вид [14]. Трапляється від передгір'їв до верхнього лісового поясу Українських Карпат (ок. с. Новоселиця Перечинського р-ну, с. Кострино Великоберезнянського р-ну, м. Рахів).

Зустрічається на трутовиках, що ростуть на листяних породах. Активний з березня по жовтень. Зимівля імаго відмічена на міцеліях під корою *Quercus* (ок. с. Невицьке, 1.12.1983), а також у підстилці під дубом (г. Плішка, 28.10.2004).

***Tetratoma fungorum* Fabricius, 1790**

Поширений у Середній і Північній Європі. Наведений для долини р. Уж на Закарпатті [7, 14], Криму [1]. Досить часто зустрічається у старих лісах південно-західних передгір'їв Українських Карпат в межах Ужгородського р-ну (ок. м. Ужгород с. Кам'яниця, с. Ворочеве, с. Невицьке).

Імаго найчастіше трапляються пізно восени, зрідка рано навесні на м'яких деревних грибах: (*Agaricus squarrosus* [14], *Hericium coralloides*, *Pleurotus* spp.), що ростуть на старих деревах *Fagus*, а також *Acer*, *Populus*, *Salix* і інших листяних породах. Розвиток на вказаних грибах.

Окрім вищенаведених, на території Українських Карпат можлива знахідка *Tetratoma desmaresti* Latreille, 1807, що відомий з окремих пунктів Європи, в тому числі із сусідньої Словаччини [6].

***Mycetoma suturale* (Panzer, 1797)**

Поширений у Середній Європі і на Кавказі, дуже локальний і рідкісний вид [14]. В умовах Українських Карпат місцями не рідкісний у південно-західних передгір'ях (ок. м. Ужгород, с. Кам'яниця, с. Ярок, с. Невицьке, с. Оріховиця).

Жуки і личинки живуть групами на плодкових тілах трутовика *Placoderma resinum*, що ростуть на старих лежачих стовбурах *Fagus*. Трапляється у другій половині осені та на початку зими. Жуки часто літають у грудні під час відлиг.

Родина **Rhipiphoridae Gemminger & Garold, 1870**

***Pelecotoma fennica* (Paykull, 1799)**

Поширений у Середній і Північній Європі. В умовах Українських Карпат знайдений у долині р. Уж (ок. с. Оноківці, 9.06.1997; ок. м. Перечин, 16.06.2004).

Трапляється здебільшого на берегах річок на старих стовбурах і гілках дерев без кори. Віддає перевагу відмерлим деревам верби і тополі, що пошкоджені вогнем. Жуки швидко літають і бігають по деревині у спекотні денні години. Личинки розвиваються у ходах точильників з роду *Ptilinus* Geoffr. в деревині листяних порід.

***Metoecus paradoxus* (Linnaeus, 1761)**

Поширений у Європі. Наведений для Харківської області [1], м. Ужгорода [14].

Личинки паразитують у гніздах суспільних ос (наприклад, *Vespa vulgaris*, *V. germanica*) під землею. Імаго активні від кінця літа до середини осені, трапляються на квітах, стовбурах дерев [14].

У регіоні Українських Карпат можлива знахідка виду *Ripidius quadriceps* Abeille de Perrin, 1872, що паразитує на тарганах з роду *Ectobius* Steph.

Родина **Prostomidae C.G. Thomson, 1859**

***Prostomis mandibularis* (Fabricius, 1801)**

Поширений у Середній і Південній Європі, на Кавказі. Наведений для Волинської губернії [5], м. Ужгорода і околиць [14], Криму [1].

Рідкісний пралісовий релікт, живе під корою і в гниючій деревині переважно дуба, зрідка інших листяних порід, а також сосни і ялини; активний від зими до літа [1, 14].

Родина *Boridae* C.G. Thomson, 1859

***Boros schneideri* (Panzer, 1795)**

Поширений у Північній і Середній Європі, Сибіру. Пралісовий релікт, у Середній Європі відомий за небагатьма старими знахідками, можливо,

що він тут вимер [11]. Останнім часом знайдений у Сілезії і Східній Словаччині [6]. Наведений для ур. Кузій Рахівського р-ну, де траплявся під корою деяких хвойних порід [14]. Нами відмічений у нижньому лісовому поясі (ок. с. Ставне Великоберезнянського р-ну, 24.05.2003).

Жуки живуть переважно під корою сосни, ялини, ялиці, а також в трутовиках і під корою старих берез [14]. Одна особина виду знайдена під корою сухої ялиці на ділянці ялицево-букового пралісу, що знаходиться на території Ужанського національного природного парку.

Родина *Pythidae* Solier, 1834

Pytho depressus (Linnaeus, 1767)

Поширений у Середній і Північній Європі, Сибіру, на Кавказі. Наведений для Київської та Харківської губерній [5], рідкісний вид. Знайдений у Прикарпатті (ур. Ситний Надвірнянського р-ну, 19.07.1999).

Жуки і личинки хижі, живуть під корою хвойних порід. Нами відмічений під корою сосни. Також в Українських Карпатах ймовірна знахідка бореомонтанного виду *Pytho abieticola* J.Sahlberg, 1875, що поширений у Середній і Північній Європі і відомий із Польщі та Словаччини [6].

Родина *Orsodacnidae* C.G.Thomson, 1859

Orsodacne cerasi (Linnaeus, 1758)

Висновки

1. Серед близько 100 родин твердокрилих Українських Карпат приблизно чверть складають малочисельні родини, які нараховують від 1 до 3 видів.
2. Шість серед 37-ми видів вказані вперше для Закарпаття, а *Eucinetus hopffgarteni* Reitt. і *Cerophytum elateroides* Latr. є новими для фауни України.

Поширений у Європі. Відомий на всіх прилеглих до Українських Карпат територіях. Наведений для Словаччини і Закарпаття як дуже частий вид [15].

Трапляється найчастіше у лісах передгір'їв на *Sorbus*, *Prunus*, *Crataegus*, *Pyrus*, а також на зонтичних, тисячоліснику, кропиві [15].

Orsodacne lineola (Panzer, 1795)

Поширений у Середній і Південній Європі. Наведений для смт Великий Бичків і ур. Кузій Рахівського р-ну [15].

Трапляється здебільшого у травні-липні в дубових лісах передгір'їв, часто на *Prunus*, *Crataegus*, *Pyrus*, *Cerasus*, на квітах *Salix caprea* [15].

Таким чином, малочисельні родини твердокрилих в умовах Українських Карпат нараховують 37 видів. Знахідки ще близько 10 видів із наведених родин ймовірно з огляду на їх поширення на прилеглих територіях Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії. Крім того, на території Українських Карпат можливі знахідки представників родин *Hydrosaphidae*, *Hygrobiidae*, *Phloiophilidae*, *Languriidae*. Види *Microsporus obsidianus*, *Eucinetus haemorrhoidalis*, *Drilus concolor*, *Derodontus macularis*, *Mycetoma suturale*, *Pelecotoma fennica* вперше наведені нами для Закарпаття, а види *Eucinetus hopffgarteni* і *Cerophytum elateroides* є новими для фауни України.

3. Найбільше видів із досліджених родин відмічено у басейні р. Уж на Закарпатті.

1. Дрогваленко А. Н. Новые и редкие для фауны Украины виды жесткокрылых насекомых (Insecta: Coleoptera) // Изв. Харьков. энтомол. о-ва. – 2002. – Т. X. – С. 9-19.
2. Крыжановский О. Л. Жуки подотряда Adephaga: семейства Rhyssodidae, Trachypachidae, Scarabidae // Фауна СССР. Жесткокрылые. – Л.: Наука, 1983. – Т. 1. – в. 2. – 342 с.
3. Мателешко О. Ю. Жуки-ризовіди (Coleoptera, Rhyssodidae) Українських Карпат // IV з'їзд УЕТ. Тез. доп. — Біла Церква, 2003. — С. 68—69.
4. Фасулати К. К. Полевое изучение наземных беспозвоночных. – М.: Высшая школа, 1971. – 424 с.
5. Якобсон Г. Г. Жуки России, Западной Европы и сопредельных стран. – СПб, 1905-1916. – 1024 с.
6. Check-list of Czechoslovak Insects IV (Coleoptera) Seznam československých brouků. – Praha: Folia Hejrovskyana, 1993. – Suppl. 1. – 172 p.
7. Fleischer, Dr., J., Mazura K., Trojan L. Entomologicky zaježd do Karpatse Rusi // Sbornik Klubu prirodovedeckeho v Brne. – 1920. – III. – P. 74–86.
8. Fleischer, Dr., J., Mazura K. Čtvrtý entomologický zaježd do Podkarpatske Rusi // Sbornik Klubu prirodovedeckeho v Brne. – 1924. – VII. – P. 82–83.

9. Kuthy D. A Magyar birodalom allatvilaga. T. 3. *Arthropoda* (Insecta, Coleoptera). – Budapest, 1896. – 213 p.
10. Lawrence J. F., Newton A. F. Families and subfamilies of Coleoptera (with selected genera, notes, references and data of family-group names) // J. Pakaluk and S. A. Slipinski (eds.). Biology, Phylogeny and Classification of Coleoptera: Papers Celebrating the 80th Birthday of Roy A. Crowson. – Warszawa: PAN, 1995. – P. 779–920.
11. Lohse G. A. Familie: Boridae // Die Käfer Mitteleuropas. Teredilia, Heteromera, Lamellicornia. – Krefeld: Goecke & Evers. – 1969. – Bd. 8. – P. 264.
12. Reitter E. Beitrag zur Koleopterenfauna der Carpathen // Deut. Entom. Zeitschr. 22. – Berlin, 1878. – S. 33–64.
13. Roubal J. Katalog Coleopter (brouků) Slovenska a Podkarpatska. – Praha, 1930. – Т. 1. – 527 s.
14. Roubal J. Katalog Coleopter (brouků) Slovenska a Podkarpatské Rusi. – Praha, 1936. – Т. 2. – 434 s.
15. Roubal J. Katalog Coleopter (brouků) Slovenska a Východních Karpat. – Praha, 1937–1941. – Т. 3. – 321 s.

Отримано: 30 вересня 2007 р.

Прийнято до друку: 16 листопада 2007 р.

